

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 7 Sayı: 35 Volume: 7 Issue: 35

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

**MODERN TOPLUMUN EDEBİ ÜRÜNÜ POLİSİYE ROMANLAR VE POLİSİYE
ROMANLARDA CİNSİYETÇİLİK***
*DETECTIVE NOVELS AS A LITERARY PRODUCT OF THE MODERN SOCIETY AND
SEXISM IN DETECTIVE NOVELS*

Selin ATALAY **

Öz

Bu yazı, edebiyat eserlerinin toplumlara ilişkin birçok göstergeyi içerdiği varsayımından hareketle, polisiye romanlar üzerine var olan araştırmaları inceleme konusu olarak almaktadır. Polisiye romanlar, özellikle popüler edebiyatın parçası olan polisiye romanlar, Batı toplumunun adalet, hukuk ve toplumsal düzen fikirleri üzerine kurulmaktadır. Polisiye romanlarda, toplumun suçlu olarak gördüğü kişilere karşı açtığı savaş, toplumsal düzenin galibiyeti ile sonuçlanmaktadır. Bu şekilde, toplumsal düzenin kurgu düzeyinde tekrardan kuruluşu sırasında, 'Kadın'a tanınan alanı görmek ve böylelikle modern toplumun 'Kadın'a tanıdığını imkanları belirlemek de yazının bir başka çabasıdır.

Anahtar Kelimeler: Polisiye Romanlar, Cinsiyetçilik.

Abstract

Building on the assumption that literary works carry many social facts, this article concentrates on the analysis of detective novels. Detective novels, especially the ones which are part of the popular literature, are built on Western world's notions of justice, law and social order. In detective novels, social order prevails in the war against the ones who are marked 'guilty' by the society. In this regard, this article also strives to see the place given to Woman in the reconstruction of social order at the fictional level and accordingly to understand the opportunities the modern society holds for women.

Keywords: Detective Novels, Sexism.

Giriş

Edebiyat eseri bir yandan içinden çıktığı dönemin toplumsal koşullarına ve sosyal gerçekliğine ışık tutarak (Şatıroğlu, 2005:175), bir yandan da eserin yazarı bir yaratma edimi içersindeyken bile belli bir 'sosyo-kültürel' ortama arkasını yasladığı (Alver'den¹ aktaran Şatıroğlu, 2005:174) için sosyolojik incelemeye konu olabilecek önemli bir araştırma nesnesidir. Tezcan'a göre ise edebiyat ayrıca "[...] yazarlar, kitaplar, basın-yayın-dağıtım kurum ve örgütleriyle okuyucu gruplarından oluşan dört boyutlu ilişkiler ağına dayanarak var olduğu için de toplumsal bir olgudur" (2011:83).

Polisiye roman, Batı toplumlarında modern dönemin popüler edebiyatının bir ürünü olarak hem bu döneme ilişkin toplumsal arka plana ışık tutan hem de karşılık geldiği okuyucu eğilimleri açısından sosyolojik bir olgudur. Ernest Mandel bu konuya ilişkin olarak şöyle demektedir: "Bu açıkça toplumsal bir olgudur. Her kıtada, düzinelerce ülkeden milyonlarca insan polisiye roman okumaktadır" (1996: 15). Bu açıdan, birçok insanın okuma tercihi olan

* Bu yazı, Ege Üniversitesinde, Prof. Dr. Önal Sayın danışmanlığında hazırlanan ve 05.07.2012 tarihinde savunulan "Polisiye Romanlarda Cinsiyetçilik: Eleştirel Feminist Bir İnceleme" başlıklı Yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

** Arş. Gör., Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü

¹ Köksal Alver (2004). "Edebiyatın Sosyolojik İmkânı", *Edebiyat Sosyolojisi*, Ankara:Hece Yayınları, s. 13-14.

polisiye romanının incelenmesi, türün hangi toplumsal değişimler neticesinde ortaya çıktığı ve polisiye romanın gördüğü ilgiye bağlı olarak toplumsal eğilimlerin ne yönde olduğunu anlamaya ilişkin olarak yol gösterici olacaktır.

Bu yazıda polisiye romanın modern dönemle ilişkisini anlamak açısından tarihi gelişimi incelenecek, polisiye romanların temel özellikleri ortaya konulacak, polisiye romanlar üzerine gerçekleştirilmiş çalışmalarda, polisiye romanlara ilişkin sunulan açıklamalara yer verilecek ve son olarak kurgusal ve aynı bağlamda toplumsal düzlemde, polisiye romanlarda cinsiyet kurgusu üzerinde durulacaktır.

Polisiye Romanın Tarihi

Polisiye romanın ilk örneği olarak gösterilen eser 1841 yılının Nisan ayında Edgar Allan Poe tarafından yazılan "*The Murders in the Rue Morgue*"dur (Üyepazarcı, 1997:22). Türün kökenleri Poe'ya dayandırılrsa da polisiye romanın popüler bir tür olmasında en etkili olduğu düşünülen isim Arthur Conan Doyle ve onun kurguladığı dedektif 'Sherlock Holmes' olmuştur (Mandel, 1996:39). Doyle'un ilk romanı olan *A Study in Scarlet* 1887 yılında yayınlanmıştır (Symons, 1994:77). Görüldüğü üzere, polisi romanın tarihi 19. yüzyıla dayanmakta, bu anlamda polisiye, bir edebi tür olarak modern dönemin bir kültürel ürünü olarak görülmektedir.

Mandel, polisiye romanın ortaya çıktığı dönemde polise karşı olumsuz bir tutumun hakim olduğunu belirtmektedir. Fakat özel mülkiyet fikrinin kapitalizmin gelişimine paralel olarak kuvvetlenmesi daha kurumsal bir güvenlik mekanizmasının önem kazanmasını getirmiştir. Polis "[...] zorunlu olmaktan çıkıp iyi olarak görülüyordu" (1996: 33). Mandel'e göre fotoğrafın icadı (1840'lar) ve parmak izlerinin toplanması gibi teknolojik ilerlemeler de suç takibine ilişkin önemli gelişmelerdir (1996:37). Symons'a göre polisiye türünün Amerika ve İngiltere'de gelişmesi, okur yazarlığın artması, artan boş zamana sahip bir orta sınıfın gelişmesi ve dedektiflik kurumunun ortaya çıkması ile mümkün olmuştur (1994:50).

Sherlock Holmes, polisiyenin popüler kahramanı olarak sonrasında kurgulanan dedektifler için de bir esin kaynağı olmuştur. Üyepazarcı, Maurice Leblanc'ın Arsen Lupin karakterinin Sherlock Holmes'dan etkilendiğini savunmaktadır (1997:45). Mandel ise Arsen Lupin için "[...]eski soylu haydut ruhunun garip bir yeniden cisimlenişi ama bu kez Büyük Dedektif yetenekleri ilavesiyle" (1996:40) demektedir.

Amerika'da 1860'lardan sonra periyodik olarak yayınlanan dergiler içerisinde 'on sentlik öyküler' türü olarak adlandırılan polisiye hikayeler yer almıştır. Bir kahramanın üzerine her hafta veya her ay yayınlanan bu hikayeler, pek çok yazarın ortaklaşa yazdığı hikayelerdir (Üyepazarcı, 1997:55). Bu türün en bilinen kahramanı ilk hikayesi 1891 yılında basılan Nick Carter'dır. Bu kahraman bir anlamda kentli centilmen dedektif ile western kahramanlarının bir karışımıdır (Landrum, 1999:6-7). Bir diğer on sentlik öykü kahramanı ise Nat Pinkerton'dur (Üyepazarcı,1997:58). Mandel on sentlik öyküler için şöyle demektedir: "Kuşkusuz, kovboy-kızılderi ilişkisi ile dedektif-suçlu ikilisi arasında kesin bir koşutluk vardır. Böylece suça ve kötülüğe karşı verdiği mücadelede Sherlock Holmes'in insanüstü kahramanlıkları otuz yıl sonra, Nick Carter'ı yıldızlaştıran sayısız boyalı basın dizilerinde kopya edildi" (1996: 98).

Birinci ve İkinci Dünya Savaşları arasında özellikle İngiltere'de yayınlanan polisiye romanların birer klasik olarak adlandırıldığı döneme polisiyenin 'Altın Çağı' denmekte ve dönemin temsilcileri olarak şu isimler verilmektedir: "Agahta Christie, G.K. Chesterton, Anthony Berkeley (Francis Iles), Dorothy Sayers, Earl D. Biggers, J. Dickson Carr, S.S. Van Dine, Ellery Queen, Margery Allingham, Rex Stout, Erle Stanley Gardner, Mignon B. Eberhard, Nicholas Blake, Raymond Postgate, Frances ve Richard Lockridge" (Mandel, 1996: 42-43), Ruth Rendell ve Phyllis D. James (Üyepazarcı,1997: 29). Wikipedia sitesinin, gelmiş geçmiş en yüksek kurmaca edebiyatı yazarları listesinin² başında William Shakespeare ile birlikte yaklaşık iki milyar satış rakamıyla Agatha Christie bulunmaktadır. Altın çağın yazarı Agatha Christie'nin kazandığı popülerlik satış rakamları ile de görülmektedir.

² http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_best-selling_fiction_authors.

Agatha Christie'nin *Murder on the Orient Express*, (1934, *Şark Ekspresinde Cinayet*), dönemin önemli eserlerindedir (Mandel, 1996:43). Bu dönemin eserlerinde 'olay-yer-zaman birliği' (Mandel, 1996:46) ve "[...] hırs, intikam, kıskançlık ve bazı kereler karşılıksız aşk ve onun doğal sonucu nefret[...]" şeklinde sınırlı cinayet sebebi (Üyepazarcı,1997: 27), romanların ortak özellikleri olarak belirlenmiştir. Symons, iki dünya savaşı arasında yaşanan bu zor dönemin eserlerinin okuyuculara bir masal dünyası sunduğunu, gerçeklikten kaçış niteliğinde olduğunu belirtmekte ve şöyle demektedir: "Altın çağın masal dünyasında, cinayet, kimse incinmeyecek şekilde işlenmektedir" (1994: 118).

İngiliz ve Amerikan polisiye roman geleneğinin ayrıldığı noktanın, 1920'li yıllarda Amerika'da ortaya çıkan Sert Dedektif (hard-boiled) romanı olduğu belirtilmektedir (Üyepazarcı, 1997:30). Mandel, bu türün iki önemli yazarının Dashiell Hammett ve Raymond Chandler olduğunu belirtmektedir (1996:55). Diğer bilinen sert dedektif türü yazarları, Ross Macdonald, John D. Macdonald, Gregory Mcdonald, William Riley Burnett, Davis Goodis, Jim Thompson, James Hadley Chase, Mickey Spillane, Jean Francois Vilar, Leo Mallet'tir (Üyepazarcı, 1997: 31). Sert dedektif romanında dedektifin yerini polis (Mandel, 1996:55), diyalogların yerini eylem (Landrum, 1999:11), düşünsel mücadelenin yerini ise silah (Symons, 1994:154) almıştır. Yine de bu türde de polisiyeye içkin şu öge görülmektedir: doğruları uğrana savaşıyan yalnız adam.

Mandel, 1930'ların sonu, 1940'ların başında ortaya çıkan yeni türden polisiye romanlarda, büyük bir polis teşkilatı içinden gelen polisin, dedektifin yerini aldığını belirtmektedir. Mandel'e göre polise karşı olumsuz tavır artık geride kalmıştır. Bireysel çözümleme ve mücadelenin yerini kurumsal bir mücadele almaktadır (1999:74-75). Polis yöntemi (police procedural) türünün önemli isimleri EdMcBain, J.J. Marris (Symons, 1994:242-243), Freeman Wils Crofts, Ngaio Marsh, Stanislaw-Andre Steeman, Claude Aveline, Arthur W. Upfield, Ruth Bendell, Josephine Tey, H.R.F. Keeting, Lawrence Sanders ve P.D. James'dir (Mandel,1996: 76-77).

Polisiyenin İkinci Dünya Savaşından sonra klasik formunun dışına çıkarak farklı türlerden öğeler barındırmaya başladığı görülmektedir. Polisiyenin başka bir alt türü daha fazla şiddet unsurunu içinde barındıran kara romandır. Bu türün en bilinen örneği Mike Hammer'ın kahramanı Mickey Spillane'dir. 1947, 1951 yılları arasında 40 milyon Mickey Spillane romanı satılmıştır (Landrum, 1999:14). Mandel, bu türün diğer bir örneği olarak yazar James Hadley Chase'i göstermekte ve bu romanların popülerlik kazanmasını Amerika'da yaşanan şiddet patlaması ile ilişkilendirmektedir (1996: 115-117).

İki dünya savaşı arasında yaşanan gelişmeler başka bir tür polisiye olan casus romanına zemin hazırlamıştır (Mandel, 1996:81). Üyepazarcı, hareketli roman olarak adlandırdığı bu türün yazarları arasında James Bond karakterinin yaratıcısı Ian Fleming ve Peter Cheyney, Frederic Dard, Jean Bruce, Gerard Villiers gibi yazarları göstermektedir (1997:33).

Günümüze gelirken polisiye türünün büyük ölçüde melezleştiği ve içinde farklı öğeleri barındırmaya başladığı görülmektedir. Mandel bu durumu insan zevk ve ihtiyaçlarının çeşitlenmesi ve okuyucu kitlesinin büyümesi sonucu piyasanın genişlemesi durumları ile açıklamaktadır (1996:97). Landrum ise polisiye romanların kültürel çeşitliliği kapsayacak şekilde karmaşıklığını belirtmekte ve kadının kamusal alana girişinin, kadın dedektiflerle birlikte polisiye roman türünde bir değişime işaret ettiğini belirtmektedir. Landrum, günümüz polisiye romanlarının tüm bu çeşitliliğe rağmen halen belirli formüller üzerinden yazıldığını savunmaktadır (1999:17).

Bu çeşitlilik bazıları için klasik polisiyenin sonunun geldiği anlamına gelirken, Üyepazarcı bu fikre karşı çıkmakta, polisiye türünün farklı coğrafyalarda çeşitlenerek geliştiğini belirtmektedir:

"Artık Leonardo Sciascia, Fruttero-Lucentini ikilisi ile İtalyan, Manuel Vaquez ile İspanyol, Sjöwall-Wahlöo ve Henning Mankell ile İsveç, Jakob Arjouni ve Arif Pirinççi ile Alman, Van de Wetering ile Hollanda, Jean-Patrick Manchette ve Didier Daeninckx

ile yepyeni Franstz, Petros Markaris ile Yunan ve Ahmet Ümit ile Türk polisiyesinden söz etmek pekala mümkündür” (Üyepazarcı, 2008: 127).

Polisiye Türünün Özellikleri

Bayram, geleneksel romanın olay zincirinin tersine polisiye romanların sondan başa doğru, yani cinayetten cinayetin nedenlerine doğru kurgulandığını belirtmektedir. Bayram’a göre polisiye romanlar sınırları belirlenmiş bir tür olarak önceden tasarlanmış bir içeriğe ve kapağa sahiptirler ve genelde bir roman serisi şeklinde üretilirler (Bayram, 2005:206). Bu tür, bir anlamda, tekrar formülleri üzerinden üretilmekte ve böylelikle okuyucunun talebi denetlenebilmektedir. Radway, Amerika’da büyük ve belirsiz bir okuyucu kitlesinin ortaya çıkması sonucu yayıncıların, talebi kontrol etme çabalarının ilk ürününün ‘muamma’ (polisiye) türü olduğunu belirtmektedir (1991: 25-26). Bu durum, polisiye türünün önceden belirlenmiş biçimi, içeriği ve seri üretime uygunluğu açısından sadece okuyucu eğilimleri çerçevesinde popülerlik kazanmadığını, yayıncılık endüstrisinin pazarlama stratejilerinin de türün ön plana çıkmasında etkili olduğunu göstermektedir.

Symons, polisiyenin iki temel özelliğinin, bir sorun (genellikle cinayet) ve bu sorunu tündengelimsel yöntem aracılığıyla çözecek bir dedektif üzerine kurgu olduğunu belirtmektedir (1994:13). Symons, Auden’ın polisiye roman kurgusuna ilişkin fikirlerini şöyle özetlemektedir: “Temel formül şöyledir: bir cinayet işlenir: birçok kişi şüphe altındadır; katilin kendisi olan şüpheli hariç diğer şüpheliler elenir, katil tutuklanır ya da ölür” (1994:14-15).

Gezer ise polisiye romanın özelliklerini özetlerken şu özelliklere yer vermektedir:

“Polisiye romanda, gerçek dünya anlatılmalı, olaylar gerçeğe uygun olmalıdır [...] Cinayetin çözümüne okuyucu da katılmalı, bu yüzden toplanan deliller okuyucudan gizlenmemelidir [...] Polisiye romanın kurgusu okuyucunun cinayeti dedektiften önce çözmesini engelleyecek biçimde tasarlanmalıdır [...] Cinayetin işleniş tarzı ve ortaya çıkarılışı mantığa uygun olmalıdır. Akla uygun olmayan yöntemlerden kaçınılmalıdır” (2006:14-15).

Hikayenin bir bulmaca şeklinde kurgulanması ve okuyucunun da dedektifle birlikte çözüme akıl yoluyla ulaşma çabası, modern dönemdeki okuyucunun polisiye romanın kahramanı ile özdeşim kurmasında önemli etkenlerdir.

Thompson ise polisiye türünün ilk yazarı olarak gösterilen Edgar Allen Poe’nun, türün özelliklerini belirleyen kişi olduğunu belirtmektedir. Poe’nun belirlediği özelliklerden biri, dedektifin toplumun dışında konumlanmasıdır (1993:45). Dedektif toplumsal bağlarını kopararak bir anlamda ‘akıl’ temsilcisi konumuna geçmektedir. Üyepazarcı, Poe’nun kahramanı Dupin’in akılsal çözümlene yeteneği ile romanın merkezinde olduğunu belirtmektedir (1997:37). Landrum’a göre, polisiye romana içkin olan gizem, bilinmezlik ve akıl oyunu unsurları türe Poe tarafından kazandırılmıştır (1999:4).

Thompson, Poe’nun romanlarının rasyonel bir ideoloji ve ampirik bilginin üstünlüğüne ilişkin fikirler üzerine temellendiğini savunmaktadır. Dupin, toplumun dışında kalarak gözlem yapabilmekte ve bu gözlemler sonucu diğerlerine ilişkin edindiği bilgileri cinayeti çözmeye kullanmaktadır. Ayrıca bu romanlarda toplumsal alanın karmaşası bir olasılıklar dizgesine indirgenir. Dedektif, ampirik yöntemi kullanabilen, var olan olasılıkları akıl yolu ile değerlendirebilen ve değerlendirmeleri sonucu çözüme ulaşan kişidir (1993:46).

Bu fikriler çerçevesinde polisiye türünü, merkezindeki bireyin- dedektifin, akılsal gücü ve tündengelim yöntemi aracılığıyla, genellikle cinayet temelindeki bir sorunun nedenlerine inebilen, suçluyu ortaya çıkarabilen ve toplumsal düzeni tekrardan sağlayabilen bir kahraman olarak kurgulandığı bir tür olarak değerlendirebiliriz. Türün popüler bir tür olmasında okuyucu özdeşimi kurmaya olanak tanınması, tekrar formülleri üzerinden seri üretime uygun olması gibi özellikleri de etkilidir. Bu özellikler çerçevesinde polisiye romanların toplumsal hangi olgulara karşılık geldiği üzerinde durulacaktır.

Polisiye Romanlar Üzerine İncelemeler

Polisiye romanlar, işkence ve sözlü itiraf üzerine yargılamadan, deliller ile yargılamaya geçilen modern dönemin hukuk, toplumsal düzen ve suç anlayışı üzerine kurulmuştur. Foucault, *Hapishanin Doğuşu* eserinde bize suçun doğrulanması sürecinin “garip bir bilimsel- hukuki kompleks haline” (1992: 23) geldiğini belirtmektedir. Bu anlamda polisiye romanlar, toplumsal düzeni olduğu şekli ile yücelten, suçu ise toplumsal temelinden soyutlayarak çözülmesi gereken bir soruya indirgeyen modern dönem edebiyatının ürünleridir.

Evans, polisiye romanların ‘hayali bir kötülük’ kavramı üzerine kurulduğunu savunmaktadır. Toplumlar ahlaki sınırlarını belirlerken ‘iyi’ olan ve ‘kötü’ olan ayrımı yaparak kötü olanla her şekilde bir savaş içine girmektedirler (2009:2). Evans’a göre bu hayali kötülük polisiye romanlarda katilin kurgulanma sürecine temel olmaktadır ve bu kurguda kötülük, bireysel patolojilere indirgenmektedir. Toplum sorunlu olan bireyi ortaya çıkararak kendini aklamakta ve bir rahatlama sağlamaktadır Evans, dini otoritenin yerini devlet otoritesine bıraktığı günümüzde Tanrı ve şeytan fikirlerinin ortadan kalkmadığını ve kurgusal düzeyde yerlerini Tanrının temsilcisi dedektife ve şeytanın bedenleşmiş hali olan katile bıraktıklarını savunmaktadır (2009:19-21). Symons da, polisiye romanları modern dönemle birlikte yerleşen hukuk sistemi ve adaletin bu temel üzerine kurulduğu bir toplumsal düzen fikrine bağlamaktadır. Toplumsal düzenin hukuki kurallar üzerine kurulmuş olması, polisiye romanların taşıdığı adalet fikrinin ön koşuludur (1994:22-23).

Ölüme karşı tutumumuz da polisiye romanın temellerinde yer almaktadır. Bu konu kendi içinde ayrı bir incelemeye konu³ olabilecek olsa da, polisiye romanları inceleme alanı olarak seçmiş yazar Sally Munt’un polisiye romanlara yönelme nedeni olarak işaret ettiği durumda ele alınabilecek bir bulgudur. Munt, kendi deneyiminden hareketle bizlere önemli bir açıklama sunmaktadır. Munt, annesi kansere yenik düştükten sonra, polisiye romanları okumaya ve incelemeye başladığını belirtmektedir. Onun için annesinin ölümü ne kadar sebepsiz ve anlamsız görünmekte ise, polisiye romanlarda ölüm bir o kadar nedenlere ve anlatımlara bağlı görünmektedir (1998:134). Ölüm kendi başına bir muamma konumunda iken, muamma (polisiye) romanında açıklanabilir bir durumdur. Polisiye romanlarda ölümün nedenlerine inilerek okuyucuya bir rahatlama sunulmakta, katilin ortaya çıkarılması ile de ölüm açıklanabilir bir durum olarak ele alınmaktadır. Mandel de polisiye romanlarda ölümün işleniş şekli için “ölümün şeyleşmesi” kavramını kullanmakta ve şöyle demektedir:

“Ama polisiye romanda ölüm, insanın yazgısı olarak ya da trajedi olarak ele alınmaz. Ölüm orada bir soruşturma nesnesi haline gelir, yaşanan, acı çekilen, korkulan ya da karşısında savaşılan bir şey değildir. Teşhir edilecek bir ceset, analiz edilecek bir şey haline gelir” (1996: 61).

Alewyn, polisiye romanların ortaya çıkışını ‘bireyin’ yükselişi ile ilişkilendirmekte ve şöyle demektedir: “Burada ilahlaştırılan bireydir ve burada değerlendirmeyi, Anglo-Sakson ülkelerde başarılı bir şekilde geliştirilen, ‘kişisel gelişimin [self help] liberal ruhu’ çerçevesinde yapmak gerekmektedir” (Alewyn’den⁴ aktaran Landrum, 1999:89). Bireyin yükselişi kurgu düzeyindeki bilge dedektife karşılık gelmektedir. Symons’a göre toplumun temsilcisi konumundaki dedektif insanüstü denilebilecek derecede yüksek bir analitik çözümleme yeteneğine sahiptir. Polisiye türünün ilk dönemlerinde genellikle amatör olarak kurgulanan bu dedektif, okuyucunun özdeşim kurabileceği bir kahramandır. Polisiye romanın dünyası, toplumsal düzeni bozmaya çalışanların her zaman cezalandırıldığı güven verici bir dünyadır (1994:24).

Palmer’a göre de kapitalist üretimin gerekli kıldığı rekabetçi bireysellik insanlar arasında bir yabancılık ve güvensizlik yaratmıştır (Palmer’dan⁵ aktaran Landrum, 1999:95). Birey, yükselişi sırasında tam anlamı ile yalnızdır. Diğerlerine güvenmemek, tehlikenin en

³ Batı dünyasının ölüm karşısındaki tutumunun tarihsel arka planı konusunda bakınız: Phillippe Aries (1991). *Batılın Ölüm Karşısındaki Tavrı* (çev. Mehmet Ali Kılıçbay), Ankara: Gece Yayınları.

⁴ Richard Alewyn (1983). “The Origin of the Detective Novel” (ed. G. W. Moist, W.W.Stove) içinde *The Poetics of Murder: Detective Fiction and Literary Theory*. New York: Harcourt Brace Jovanovich, s. 67.

⁵ Jerry Palmer (1979). *Thrillers: Genesis and Structure of a Popular Genre*, New York: St. Martin’s Press, s. 145.

yakınından gelebileceği fikri, bireyler arası yabancılaşmaya ilişkin modern dönemin gelişmelerine karşılık gelmektedir. Bu güvensizlik ve yabancılaşma durumu, Mandel'in Adam Hall'in kahramanı Quiller'a ilişkin şu alıntısında açıkça görülmektedir: "Çizgiyi geçmeyi öğrenmek ve kendi yaşamını toplumun dışında sürdürmek, kendini insanlara kapamak, uzak durmak zorundasın. [...] onda dokuz yanılacaksın ama onuncusunda, dost olduğunu sanıp kapıyı açacağın bir adam tarafından ucuz bir otelde pis bir ölüme kurban gitmekten böylece kurtulacaksın" (1996:72).

Örnekte görüldüğü gibi, kişilere riskle dolu bir yaşam içinde buldukları ve kendi başarılarına, bireysel akıl yoluyla bu risklerin üstesinden gelmeleri gerektiği fikri verilmektedir. Karmaşık bir toplumda, güvenceden yoksun bireylere kişisel sorumluluk anlayışı çerçevesinde, var olan seçeneklerden rasyonel planlama yoluyla çevrelerindeki risklerin üstesinden gelebilecekleri fikri verilmektedir. (Oullette ve Hay, 2008:8).

Polisiye roman ayrıca karmaşıklaşan bir toplum düzeninde sıkışmış bireye, sistemden kaçışın yollarını sunmaktadır. Evans'a göre dünyaya ve bizim onun içindeki konumumuza ilişkin büyük soruların yerini günümüzde iş ve aile hayatına, sosyal çevreye, sağlığa ilişkin daha küçük ve bireysel birçok sorun almıştır (2009:15). Mandel, polisiye romanları popüler edebiyat adı altında ele almakta ve popüler edebiyat için şöyle demektedir: "Bu edebiyat, burjuva toplumunda çalışmanın artan tekdüzeliği ve standartlaşmasını aşmak ihtiyacına, günlük hayata macera ve dramın yeniden zararsız biçimde sokulmasıyla bir cevap vermektedir" (1996:26-27). Kişiler tükettikleri bu popüler edebiyat ürünleri yoluyla küçük bir doz heyecan ve endişe yaşamakta, eserin çözüme kavuşması ile de bir tür rahatlama yaşamaktadırlar.

Modern dönemin birçok toplumsal kodunu temelinde taşıyan polisiye romanlar, toplumsal cinsiyet konusunda da birçok bulguyu içinde barındırmaktadır.

Polisiye Romanlarda Cinsiyetçilik

Daha önce değinildiği gibi rasyonel aklı, gücü ve toplumsal düzen nosyonunu yücelten polisiye türünün cinsiyetçi bir temeldeki toplumsal kodlara ışık tutacak bir tür olduğu düşünülmüştür. Bu anlamda, farklı yazarlar tarafından feminist edebiyat eleştirisi çerçevesinde ele alınan polisiye romanların, nasıl bir cinsiyet temsiline yöneldiğini anlamak önemlidir. Cinsiyetçilik iki türlü de düşünülmektedir. Türün içersinde bir taraftan bir erkeksilik tanımı söz konusudur ve erkeksilik birincil konumdaki erkeğe işaret etmekte, diğer bir taraftan da bir kadınsılık tanımı yapılmakta ve kadınsılık ikincil bir kadın konumuna işaret etmektedir.

Burada fikirleri aktarılan yazarların üzerinde durduğu polisiye romanlar, klasik polisiye türü olarak ele alınan Batı dünyasının kültürel çıktılarıdır. Sürdürülen tartışmalar 'polisiye romanın tarihi' bölümünde ele alınan farklı polisiye türlerinden, özellikleri polisiyenin en popüler ürünlerinin içinden çıktığı 'klasik' dönemine (Arthur Conan Doyle), 'altın çağ'ına (Agatha Christie) ve 'sert dedektif' türüne (Raymond Chandler) dayandırılabilir romanlar üzerine yapılmaktadır.

Feminist edebiyat eleştirisi "[...] eril metinlerin yeniden incelenmesi, bunların ataerkil varsayımlarının saptanması ve bu metinlerde kadınların toplumsal, kültürel ve ideolojik normlara göre nasıl temsil edildiğinin gösterilerek konumlandırılması [...]" (Humm, 2002:26) olarak tanımlanmaktadır. Bu anlamda edebi bir tür olarak polisiye romanın toplumsal düzeni var olduğu şekli ile yeniden kurarken cinsiyet rollerini de yeniden kurduğu varsayımı üzerinde durulmaktadır. Polisiyenin merkezinde duran suç, adalet ve ahlak kavramları toplumsal düzenin yeniden inşa edilmesine yönelik kavramlardır.

Bedore'ye göre polisiye romanın kahramanı dedektif, biyolojik cinsiyetinden bağımsız olarak her şekilde bir erkek konumuna sembolik anlamda işaret etmektedir. Bu türde gücün, egemen olanın elinde olduğu, ataerkil bir düzende de bu gücün erkeğin elinde bulunması nedeniyle, polisiye romanların cinsiyetçi bir tür olarak ele alınması söz konusudur (Bedore, 2008:21). En bilinen klasik polisiye kahramanlarından biri olan Sherlock Holmes'un yardımcısı Watson'ın Sherlock Holmes'un gördüğü ipuçlarını görememesi, tüm ipuçları ile ilgili olarak Holmes'dan bilgi alması ve gereksiz detaylarda kaybolması söz konusudur. Bu durumdan

ötürü Watson biyolojik cinsiyetinden bağımsız bir şekilde kadın konumu ile ilişkilendirilmiştir (Munt, 1994:196). İki erkeğin birlikte çalıştığı Sherlock Holmes romanlarında, Holmes ve Watson arasındaki hiyerarşik ilişki bize erkek ve kadın arasındaki hiyerarşik ilişkiyi anımsatmaktadır.

Merivale, polisiye türünün eril bir tür olduğuna dikkat çekmekte ve popüler kadın dedektifler olan Jane Marple ve Modesty Blaise karakterlerinin erkeksi bir işlevi yerine getiren kadın karakterler olduğunu dile getirmektedir (1996: 693- 695). Türün özellikleri olan üstün kahraman, kahramanın tekil bakış açısı çerçevesinde gelişen olaylar ve çizgisel bir olay örgüsü, feminist edebiyat eleştirisi çerçevesinde eril anlatım araçları olarak ele alınmaktadır (Munt, 1994:199). Bedore yine biyolojik cinsiyetten bağımsız bir şekilde, polisiye romanlarda kurbanın yani incelemeye alınan cesedin, bir bedene indirgenişinin bir kadın temsiline işaret ettiğini belirtmekte, aynı zamanda suçlunun, topluma karşı gelirken kadın konumunu, dedektif ile düşünsel bir rekabet içerisinde iken de erkek konumunu temsil ettiğini savunmaktadır (2008:21). Forter ise bu durumu kadının, erkeğin 'ötekisi' olarak konumlandırılması, cinayet romanında da toplumun temsilcisi erkeğin karşısında öteki konumundaki kadının bulunması ile ilişkilendirmektedir (2000:215).

Bu durumun en açık örneklerinden birisi yakın tarihlerde yazılmış, klasik polisiye türü altında değerlendirilebilecek, Dedektif Rebus serisinin üçüncü kitabı, *Tooth and Nail* romanıdır. İskoç dedektif Rebus'un Londra'da gerçekleşen seri cinayetleri sorgulama süreci üzerine kurgulanan hikayede anlatı, belirli bölümlerde katilin bakış açısına yönelmektedir. Katil kendinden bahsederken dişi (she) zamiri kullanmaktadır fakat hikayenin sonlarına doğru katilin biyolojik cinsiyetinin erkek olduğu ortaya çıkmaktadır. Seri katil çift karakterlidir, günlük hayatında varlıklı ve saygın bir avukat olarak yaşarken bir erkektir fakat cinayet işlerken ve bundan bedensel haz duyarken kadındır (Rankin, 2011). Katil, cinayet edimi sırasında kadın konumunda, günlük hayatı içinde, cinayete dair ipuçlarını ortadan kaldırma çabasında yani akılsal mücadele süresince ise erkek konumundadır.

Akılsal olanın temsilcisi, toplumsal düzenin sağlayıcısı erkek iken, cinayetin ve ölümün temsilcisi kadındır. Knox bu konuda şöyle demektedir: "O halde, Kadın büyük ölçüde kabusun sembolüdür, mantığın değil. Cinayet tartışmasında Kadın cinselliktir, cinsellik de Ölüm: Dolayısıyla Kadın da ölüm demektir" (Knox'dan⁶ aktaran Ruggerio, 2009:101).

Munt, feminist polisiye romanları da kapsayacak şekilde, polisiye romanlarda cinayet, duygusal nedenlere bağlansa bile, bu romanlardaki alt kurgu düzleminde 'rasyonalite' kavramının yattığını belirtmektedir. Munt, dedektifin (yine biyolojik cinsiyetinden bağımsız olarak) süper egoyu temsil ettiğini, eril rasyonalitenin cisimleşmiş hali olduğunu ve duyguların bastırılması yönünde sembolik bir konum taşıdığını savunmaktadır (1998:139).

Molinier ve Welzer-Lang'ın erkeksilik tanımının ilk maddesi "1)Erkeklerle ve erkeklikle bağdaştırılan toplumsal özellikler: güç, cesaret, kavga etme yetisi, şiddet kullanma 'hakkı'[...]"dır (2007: 236). Daha önce sözü edilen Amerika'da gelişen sert dedektif türünün merkezindeki kavramların bu yazarların erkeksilik tanımıyla birebir uyduğu görülmektedir. Munt ise sert dedektif için 'arketip' şeklinde bir kavramlandırma kullanmaktadır. Yüzyıllardır edebiyatta şövalye, sert kovboy, korkusuz araştırmacı olarak temsil edilen 'erkek' şimdi de sert dedektiftir. Bu erkek, ahlakın belirleyicisi olan bir mitsel kahraman olarak insanüstüdür (Munt,1994:1).

Craig ve Cadogan, eril bir tür olan polisiye türüne, kadın dedektifler ve karakterler yoluyla kadınların dahil olmasını ise türe bir farklılık ve mizah katmak amacı çerçevesinde ele alırken, dedektiflik söz konusu olduğunda 'her işe burnunu sokma' özelliğinin kadınlıkla ilişkilendirilen bir özellik olduğunu savunmaktadırlar (Craig ve Cadogan'dan⁷ aktaran Landrum, 1999:100).

⁶ Sara L. Knox (1998).*Murder A Tale of Modern American Life*, Durham, NC ve Londra: Duke University Press, s. 22.

⁷ Patricia Craig & Mary Cadogan (1981). *The Lady Investigates: Women Detectives and Spies In Fiction*, New York:St. Martin's Press. s.13.

Evans, klasik polisyelerde kadınlara ilişkin belirli kategorilerin görüldüğünü belirtmektedir. Bunlardan ilki dış görünüş ve çekicilikle ilgili olmaktadır. Dedektiflik mesleğini sürdürebilen, düşünsel mücadelede şansı olan kadınlar 'çekici olmayan' kadınlar olarak ele alınmaktadır. Örnek olarak Agatha Christie'nin kahraman dedektifi Miss Marple, Gladys Mitchell'in dedektifi Mrs Beatrice Bradley yaşlı kadınlardır. Bu dedektiflerin incelemeye aldıkları kurban bedenleri ise genç ve çekici kadınlara aittir (Evans, 2009:73). Güzelliği ile erkeği baştan çıkaracak, akıl yolundan çıkaracak kadınların, kurban konumunda kurgulanması önemli bir kategori iken, bilgiye sahip olanların yaşlı kadınlar olması da, kadının ancak tecrübe yolu ile düşünsel bir kazanım elde edebileceği şeklindeki kategoridir. Bu kadın dedektifler, kadınlıklarından bağımsız bir şekilde başarıyı yakalamaktadırlar. Onlar bir yandan cinsel kimlikleri yoluyla erkeği baştan çıkarmayarak doğru olanı yapmakta, diğer yandan da yaşlılığın getirdiği bilgelik yolu ile başarılı olmakta ve cinayetleri çözmektedirler.

Kadın dedektiflerin, türün eril yapısı içerisinde nasıl formüle edildikleri, türün cinsiyet kurgusunda, kadın olana atfedilen özellikleri anlamak açısından önemlidir. D'Haen'e göre 1980'lerden sonra sert dedektif türü içinde kurgulanan kadın dedektiflerin, erkek dedektiflerle kıyaslandığında daha sosyal karakterler olması söz konusudur (2009: 148-149). Daha önce belirtildiği gibi erkek dedektif toplumun dışında konumlanışı ile adeta evrensel bir adaletin ve aklın temsilcisi şeklinde kurgulanırken, kadın dedektiflerin aynı kurgu içinde birey olarak değil, toplumsal ağlar yoluyla öne çıkabildikleri görülmektedir.

D'Haen, kadın dedektifler için seçilen karakter isimlerinin erkeksi isimler olduğunu belirtmektedir. Ayrıca bu kadın dedektifler, dikkat çekmeyecek giysileri tercih etmektedirler (D'Haen, 2009:150-151). Bu durum da bize kadın dedektif kurgusunda dedektiflik işinde dikkate alınmanın yollarından birinin bir erkek adı arkasına saklanma ve kadınlığa dair işaretlerden sakınma olduğu fikirlerini göstermektedir.

Bedore, kadın dedektif kurgusunun, eril bir tür olan polisiye türünün yapısını bozmakta üç şekilde başarısız olduğunu belirtmektedir. İlk olarak, bazı kadın dedektifler, 'kadınlık' özelliği taşıyamayacak şekilde 'erkeksi' özellikler üzerine kurgulanmaktadır. İkinci olarak bazı kadın dedektif kurgularında kadınların erkek meslektaşlarına göre ikincil bir konum taşıdıkları görülmektedir. Üçüncü kategorideki kadın dedektiflerin de romanların sonunda evlenip mesleklerini bıraktıkları görülebilmektedir (Bedore, 2008:23).

Dedektif Rebus serisinin ilk kitabı *Knots and Crosses*'da başkahramanlardan bir diğeri Dedektif Gill Templer'dir. Gill, polis teşkilatı içinde Rebus'dan daha kıdemli bir dedektiftir. Hikaye ilerledikçe Gill ile Rebus sevgili olurlar. Seri cinayetleri çözme çabasını paylaşan dedektiflerden Gill, yoğun çalışma temposuna rağmen Rebus'un evini temizlemek, ütülerini yapmak suretiyle ev içi hizmetlerini de aksatmamaktadır. Çözmeye çalıştıkları bir ipucu konusunda Gill, Rebus'a şöyle demektedir: "Dinle John. Ben bir bağlantı olduğunu düşünüyorum. Buna, ister kadınsal içgüdü de, ister dedektif 'burnu'; ama beni ciddiye al" (Rankin, 2005:136). Hikayenin sonunda çözüme ulaşan kişi Rebus olmuştur. Kurgusal düzlemde, modern dünyada kadınların mesleklerinde yükselmeleri onları kadınlık yükümlülüklerinden ve ikincilliklerinden kurtarmamıştır. Ayrıca Gill, profesyonel meslek konumunda ele alınacak olan dedektiflik işinin bir kısmını içgüdüsel olana (kadınsal içgüdü) bağlayabilmektedir. Bu durum da kadının doğaya, bedene indirgenmesi ile ilişkilendirilebilir.

Smith, Paretsky'nin kadın dedektifi Warshawsky'den söz ederken, kurgu düzeyinde erkekler tarafından tanımlanmış kadınlığın sınırlarının aşılamadığını belirtmektedir. Romanda dedektif, profesyonel kararlarını sorgulaması sebebiyle sevgilisini terk etmekte, sonrasında işi öyle gerektirdiği için onunla olumlu bir ilişki kurmaya çalışmaktadır. Bu durum da 'cehennemden çıkmış kariyer kadını' şeklindeki kadın kategorisinin içini doldurmaktadır (Smith, 1991: 81). Kariyerini her şeyin üstünde tutmak bir erkek için olumlu bir özellik olabileceken bu, bir kadın için olumsuz bir durum olarak görülebilmektedir.

Son dönemin popüler ürünlerinden, Evanovich'in karakteri Stephanie Plum ise alternatif bir dedektif olarak ele alınmıştır. Plum, ödül avcısıdır, ailesi ile birlikte yaşamaktadır. Diğer kadın dedektifler gibi, profesyonel değildir, dış görünüşünde kadınsılığını saklamamakta

ve kadınlar arası bağlar (dedikodu) yoluyla bilgi toplamaktadır. Plum bu anlamda farklı bir karakter olsa da, sık sık okuyucu ile kilo verememe, yemek yapamama gibi sıkıntılarını paylaşmaktadır (D'Haen, 2009: 154-157). Bu örnek de kadınlığa ilişkin eril tanımların dışına çıkılmadığını göstermektedir. Kadın sert dedektif/ ödül avcısı konumunda iken de kadınlığının getirdiği (görünüşüne bağlı, ev içi) yükümlüklerinin dışına çıkamamaktadır.

Sert dedektif türünün özelliklerinden olan, güç, şiddet kullanımı gibi kavramların, kadın dedektiflerin yer aldığı romanlarda görülmesi de belirli bir tür erkek fantezisine işaret edebilmektedir. Fay Blake, bu konu ile ilgili olarak şöyle demektedir: “Eril bir işle uğraşan bir kadın, özellikle bu ‘Amazon’, kelepçeler kullandığında ve sporda başarılı olduğunda, çoğunlukla erkek okuyucu kitlesi için iç gıcıklayıcı olmaktadır” (Blake’den⁸ aktaran Munt, 1994: 4).

Polis teşkilatı içinde kurgulanmış kadın dedektifler üzerine yazılmış kitaplarda ise, kadın dedektifin kendisinin de soruşturma süreci içinde bir kurban konumuna düşmemek için çaba sarf ettiği görülmektedir. Merivale, bu kadın dedektiflerin kurbanları gibi kırılğan, incinebilir varlıklar olarak kurgulanabildiklerini belirtmektedir. Merivale, *Postmortem* (1990) ve *The Silence of the Lambs* (1991) kitaplarını örnek olarak göstermektedir. İki kitapta da katilin nihai hedefi kadın dedektifin kendisidir (1995: 695-696).

Patricia Cornwell'in *Postmortem* isimli popüler polisiyesinde katil sadece çalışan kadınları öldürmektedir. Katilin neden çalışan kadınları seçtiği üzerine düşünen dedektifler onun düşünsel süreci için şöyle demektedirler:

" 'Neden O' diye sordum. 'Dünyadaki bir sürü kadın içinden neden o?'... 'Görüntüsünden dolayı mı?' Hala düşünüyordum 'Belki. Ama belki de tavırlarından dolayıdır. O çalışan bir kadın. Gayet güzel bir evi, yani iyi bir kazancı var. Bazen kariyer kadınları kibirli oluyor. Belki bana olan davranışlarından hoşlanmamıştımdır. Belki erkekliğime saldırı olarak görmüşümdür'" (Cornwell, 2010: 171).

Erkekliğin yüceliği burada bir kez daha hatırlatılmaktadır. Erkek kahramanın ‘erkekliğine’ yapılmış saldırı öldürme sebebi olarak görülmektedir. Kadınlar, iş yaşamına girerek belli bir güce sahip olurken kurgusal düzeyde bu güç ellerinde ölüm tehdidi ile alınmaktadır. Kadın, görünür olduğunda, meslek sahibi olarak öne çıktığında da kibirli olmamalı, bir bakıma kadınlığının gerektirdiği konumu bilmeli ve ona göre hareket etmelidir.

Tüm bu örneklerde görüldüğü gibi, polisiye romanlarda kadınlara bir alan açılması, kadınlığa ilişkin eril tanımların dışına çıkılması sorunlu olmaktadır. Palmer ve Rye’in da belirttiği gibi eril bir tür olarak ele alınan klasik polisiye türünün ideolojik sınırları, kadınlar açısından olumlu olabilecek, var olan toplumsal cinsiyet temsillerinin dışına çıkılmasını sağlayacak bir konum yaratılmasını engellemektedir (Palmer, 2001:56; Rye, 2003:105). Klein bu konuda şöyle demektedir:

" [kadın dedektif] kahraman olarak tanımlansa bile, onu yaratan kadın ya da erkek yazarlar bir kahraman olarak hareket etmesine çok az izin verirler. Onun başarısızlıkları tüm alt-türlerde görülebilmektedir. Polisiye kurgusu, toplumsal gerçekliğe benzerlik göstermektense bu gerçekliği takip ettiği için, okuyucunun güvenli ve düzenli dünya anlayışını taşıırken, türe için muhafazakârlık kanun ve adalet adına, güçlü ve ayrıcalıklı olamı onaylar. Böyle bir dünya görüşünde, suçlular ve kadınlar onlara uygun olan ikincil konumlarına hapsedilirler" (Klein’den⁹ aktaran Lewis, 1990:78-79).

Sonuç

Polisiye roman türü, ilk örneğini 1841 yılında Poe’nun “The Murders In The Rue Morgue” eseri ile vermiş, popüleriteyi ise Doyle’nun kurguladığı ve 1887 yılında edebiyat sahnesine çıkan dedektif Sherlock Holmes ile yakalamıştır. Söz konusu tarihlerde de görüldüğü gibi, polisiye roman modern dönemin içinden çıkmış bir edebi türdür. İki dünya savaşı

⁸ Fay M. Blake (1986). “Lady Sleuths and Women Detectives”, *Turn of the Century Women*, Vol: 3, No:1, s. 29-42.

⁹ Kathleen Gregory Klein (1988). *The Woman Detective: Gender and Genre*, Urbana and Chicago: University of Illinois Press, s. 1.

arasındaki yıllarda ise, dış dünyanın korkunç gerçekliğine karşıt bir masal dünyası sunan polisiye türü, Agatha Christie ve Dorothy Sawyers gibi yazarlarla klasik olarak nitelendirilen eserlerini vermiştir. Aynı dönemde Amerika'da 'sert dedektif' türü ortaya çıkmış ve popülerlik kazanmıştır.

İlerleyen yıllarda polisiye roman türü çeşitlenerek farklı alt türlere ayrılmıştır. Bu türler arasında, kara roman, casus romanı, polis yöntemi (police procedural) türleri bulunmaktadır. Günümüzde ise farklı coğrafyalardan, kurgulandığı kültürün izlerini taşıyan birçok polisiye roman ile polisiye, halen okuyucunun popüler edebiyat seçimlerinden biridir.

Polisiye romanlarda, özellikle türün klasik ürünlerinde, genellikle cinayet ekseninde gelişen bir sorun ortaya çıkar. Bu sorun bir dedektif-polis tarafından, ipuçları tümdengelimsel pozitivist yöntem ile değerlendirilerek çözülür. Cinayet genel anlamda bir bulmaca şeklinde ele alınır, akılsal değerlendirme sonucu romanının merkezindeki dedektif ile birlikte okuyucu, akılsal bir mücadele vererek suçu çözüme kavuşturur. Polisiye romanlar, ampirik bilginin, pozitivist yöntemin üstünlüğü üzerine kurulmuştur; bu romanlarda toplumsal karmaşa bir düzen çerçevesinde ele alınmakta ve toplumsal sorunlar, olasılıklar dizgesine indirgenmektedir. Polisiye romanların seriler halinde üretime uygun olması da, yayıncılık endüstrisi açısından bu türün önemli bir özelliğidir.

Batı dünyasında özel mülkiyet fikrinin gelişmesi ve bu anlamda polisin toplumsal konumunun olumsuzdan olumluya doğru evrilmesi, genişleyen orta sınıf, artan boş zaman, büyüyen ve çeşitlenen bir okuyucu kitlesinin ortaya çıkması, yayıncılık endüstrisinin gelişmesi, suç takibini kolaylaştıran teknolojik gelişmeler gibi toplumsal değişimler polisiye türünün tercih edilirliliği açısından önemli gelişmelerdir.

Polisiye romanlar, suçlunun ortaya çıkarılması sürecine odaklanarak, toplumsal düzeni olduğu şekli ile sorgulamaksızın yüceltmektedir. Polisiye roman, toplumun ahlaki sınırlarını belirlediği, suçun bireysel patolojilere indirgendiği ve böylelikle toplumsal temelinden soyutlandığı bir türdür. Merkezdeki kahramanın üstün akıllı yoluyla çözüm yolunda ilerlediği bu romanda, bireyin yükselişi açıkça ortaya çıkmaktadır. Birey, çözüme ulaşma çabası içerisinde diğerlerinden yardım almamayı, en yakınından bile kendisine zarar gelebileceği olasılığını göz önünde bulundurmamayı öğrenmelidir. Bunlar (klasik) polisiye romanının temelinde yatan toplumsal mesajlardır.

Bu yazıda, polisiye romanın ideolojik sınırları içinde kadının yeri ve temsili üzerine tartışmalara yer verilmiştir. Polisiye romanda biyolojik cinsiyetinden bağımsız bir şekilde, evrensel akıllı temsil eden, toplumsal düzenin kurucusu ve koruyucusu konumundaki erkek, dedektif kurgusunun sembolik karşılığı olmaktadır. Polisiye romanlarda tekrardan kurulan toplumsal düzen, bir anlamda ataerkil düzene karşılık gelmektedir. Beden ve akıl karşıtlığı temelinde, aklın üstünlüğü üzerine kurulmuş bu romanda, toplumsal cinsiyet bağlamında erkek eril rasyonalitenin cisimleşmiş hali ile süper egoyu temsil ederken kadın, kurban konumuyla bedene indirgenebilmektedir.

Özellikle son yıllarda, kadın dedektiflerin polisiye roman kurgusuna dahil edildiği görülmektedir. Bu kadın dedektiflerin, çekici olmayacak şekilde kurgulanması söz konusu olabilmektedir. Çekiciliği ile erkeği akıl yolundan çıkartan kadınlar ise daha çok kurban konumunda yer alarak toplumsal bir öcün kurbanı olabilmektedirler. Kadın dedektiflerin çoğunlukla erkek dedektiflere kıyasla daha toplumsal kahramanlar olarak kurgulanmaları söz konusu olabilmektedir. Bu anlamda kadın dedektifin bireysel akıl yoluyla değil toplumsal akıl yoluyla çözüme ulaştığı görülmektedir. Bazı durumlarda da kadın dedektiflerin kadını denemeyecek kadar erkeksi bir şekilde kurgulanması söz konusudur. Sert dedektif türünün kahramanları olan kadınlar, erkek alanlarına girerek ve erkeklerin ilgi alanlarını paylaşarak, bir tür erkek fantezisinin parçası olabilmektedirler. Bazı durumlarda da bu dedektifler, romanın sonunda katilin nihai hedefi konumu gelerek kırılma noktalarını gözler önüne sermektedirler.

Polisiye roman, modern Batı toplumuna dair birçok olguyu ve modernliğe ilişkin birçok toplumsal mesajı içinde taşıyarak dünya çevresindeki sayısız insana ulaşmaktadır. Bu anlamda, türe için 'toplumsal düzenin yeniden inşası' fikrinin belirli bir 'kadınlık' ve 'erkeklik'

konumunun yeniden inşasını anlamaya yönelik bir temel oluşturduğu anlayışından hareketle, burada (klasik) polisiye türünün özellikleri ve cinsiyetçiliğe ilişkin türün taşıdığı kodlar anlamlandırılmaya çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

- BAYRAM, Elif Güliz (2005). "Osman Aysu Polisiyeleri", *İletişim*, No: 21, s. 203-244.
- BEDORE, Pamela (2008). "Queer Investigations: Foxy Ladies and Dandy Detectives in American Dime Novels", *Studies in Popular Culture*, Vol.31, No.1, s. 19-38.
- CORNWELL, Patricia (2010). *Postmortem*, London: Sphere.
- D'HAEN, Theo (2009). "'Plums's The Girl' Janet Evanovich and The Empowerment Of Ms Common America", M. Krejenbrink & K. M. Quinn (Der.) içinde, *Textet Studies in Comparative Literature, Volume 56: Investigating Identities in Contemporary International Crime Fiction*, Amsterdam: Rodopi, s. 145-158.
- EVANS, Mary (2009). *The Imagination of Evil: Detective Fiction and the Modern World*, London: Continuum International Publishing.
- FORTER, Greg (2000). *Murdering Masculinities: Fantasies of Gender & Violence in the American Crime Novel*, New York: NYU Press.
- FOUCAULT, Michel (1992). *Hapishanenin Doğuşu*, (Çev: M. A. Kılıçbay), Ankara: İmge Kitabevi.
- GEZER, Habibe (2006). *Türk Edebiyatında Polisiye Roman ve Ahmet Ümit'in Polisiye Roman Kurguları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- HUMM, Maggie (2002). *Feminist Edebiyat Eleştirisi*, (Çev: Ö. Altay & G. Bakay & N. Düzyol & Aylin Ecdaroğlu & T. B. Ertan & S. Günöglü & Z. İ. Gürmeriç & B. Kılınç, B. Mutaftçılar, S. Y. Öge & Y. Temizarabacı & D. Yılmaz, B. O. Yılmaz), İstanbul: Say Yayınları.
- LANDRUM, Larry (1999). *American Mystery and Detective Novels*, Connecticut & London: Greenwood Press.
- LEWIS, Tom (1990). "The Woman Detective: Gender and Genre by Katleen Gregory Klein Review", *The Journal of the Midwest Modern Language Association*, Vol: 23, No: 1, s. 78-81.
- MANDEL, Ernest (1996). *Hoş Cinayet Polisiye Romanın Toplumsal Bir Tarihi*, (Çev: N. Saraçoğlu), İstanbul: Yazın Yayıncılık.
- MÉRIVALE, Patricia (1996). "An Unsuitable Genre For Women", *Contemporary Literature*, Vol: 27, No: 4, Winter, s. 693-700.
- MOLINIER, Pascale & WELZER-LANG, Daniel (2009). "Kadınlık, Erkeklik, Erkekçilik", H. Hırata & F. Laborie, H. L. Doare & D. Senotier (Der.) içinde, *Eleştirel Feminizm Sözlüğü*, (Çev: G. Acar-Savran), İstanbul: Kanat Kitap.
- MUNT, Sally R. (1998). "Grief, Doubt and Nostalgia in Detective Fiction or... 'Death and the Detective Novel': A Return", *College Literature*, Vol: 25, No: 3 s. 133-144.
- (1994). *Murder by the Book? Feminism and the Crime Novel*, London: Routledge.
- OUELETTE, Laurie & HAY, James (2008). *Better Living Through Reality TV: Television and Post-Welfare Citizenship*, MA & Oxford & Victoria: Blackwell Publishing.
- PALMER, Joy (2001). "Tracing Bodies: Gender, Genre and Forensic Detective Fiction", *South Central Review*, Vol:18 No:3/4, Autumn-Winter, s. 54-57.
- RADWAY, Janice A. (1991). *Reading the Romance: Women, Patriarchy and Popular Culture*, Chapel Hill: University of North Carolina Press.
- RANKIN, Ian (2011). *Tooth and Nail*, London: Orion Books.
- (2005). *Knots & Crosses*, London: Orion Books.
- RUGGERIO, Vincenzo (2009). *Edebiyat ve Suç*, (Çev: B. Kılınçer), İstanbul: Everest Yayınları.
- RYE, Marilyn (2003). "Changing Gender Conventions and the Detective Formula: J. A. Jance's Beaumont and Brady Series", *The Journal of Popular Culture*, Vol:37, No:1, s. 105-119.
- ŞATIROĞLU, Ayşen (2006). "Edebiyat Sosyolojisi", *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, S:11, s. 173-177.
- SMITH, Johanna M. (1991). "Hard-Boiled Detective Fiction: Gendering the Canon", *Pacific Coast Philology*, Vol: 26, No: 1/2, s.78-84.
- SYMONS, Julian (1994). *Bloody Murder*, London & Basingstoke: Pan Books.
- TEZCAN, Mahmut (2011). *Sanat Sosyolojisine Giriş*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- THOMPSON, Jon (1993). *Fiction, Crime and Empire, Clues to Modernity and Postmodernism*, Oxford: Marston Book Services.
- ÜYEPAZARCI, Erol (2008). *Korkmayınız Mr. Sherlock Holmes! Türkiye'de Polisiye Romanın 125 Yıllık Öyküsü (1881-2006)*, İstanbul: Maceraperest Kitaplar.
- (1997). *Korkmayınız Mr. Sherlock Holmes, Türkiye'de Yayınlanmış Çeviri ve Telif Polisiye Romanlar Üzerine bir İnceleme 1881-1928*, İstanbul: Göçebe Yayınları.